

ПАРТНЕРСТВО ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДИ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОСТІ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Досліджено категорію місцевий соціально-економічний розвиток з позиції партнерства влади, бізнесу та громадськості задля створення умов для економічного розвитку та підвищення добробуту суспільства. Розглянуто стратегічне планування як вихідний інструмент місцевого соціально-економічного розвитку. Запропонована концентрація зусиль суб'єктів співпраці щодо місцевого соціально-економічного розвитку, зокрема, щодо розробки та реалізації місцевих стратегій, в межах діяльності відповідних інституційних посередників.

Ключові слова: місцевий соціально-економічний розвиток, партнерство, інструменти місцевого розвитку, стратегічне планування.

N. SMENTYNA

Odessa National Economic University

PARTNERSHIP BETWEEN GOVERNMENT, BUSINESS AND COMMUNITY AS A COMPONENT OF THE LOCAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT' SUCCESS

Abstract – The purpose of the article is clarification the necessity of the strategic partnership between government, business and community to create the conditions for economic growth and welfare of society through the prism of local socio-economic development.

The category of local socio-economic development is investigated. The tools of local economic development are pointed. The strategic planning as a starting tool for local socio-economic development is considered. The concentration of efforts of cooperation entities regarding local socio-economic development within activities of relevant institutional intermediaries is proposed.

The planning and implementation of local development should involve institutional intermediaries to avoid distrust to local strategies of socio-economic development.

Keywords: local socio-economic development, partnership, tools of local development, strategic planning.

Постановка проблеми. Термін «розвиток» досить часто вживається у різних словосполученнях, зокрема, таких як: економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, стійкий (сталий) розвиток, регіональний розвиток, місцевий розвиток та ін. Зазвичай, коли використовуються такі словосполучення, мова йде про якісь зміни на краще, і, перш за все, в економічній сфері. Кількісні зміни, як засвідчує економічна теорія, вказують на економічне зростання, якісні, як зазначають науковці, свідчать про зміни, власне, змісту розвитку, або про набуття відповідною економічною системою нових характеристик. Поряд з економічними характеристиками, особливо в світлі останніх тенденцій, коли говорять про розвиток, то розглядають і соціальні характеристики як повноправні показники, що оцінюють ступінь розвитку складної соціально-економічної системи чи то макрорівня – країни, чи мезорівня – регіону, району, міста та інших адміністративно-територіальних одиниць місцевого рівня управління соціально-економічними процесами, що відбуваються у країні. Досягнення стратегічної мети управління – зростання добробуту суспільства за рахунок стимулювання економічного зростання, вимагає консолідації зусиль керівних структур на державному, регіональному та місцевому рівнях. Проте без чіткого розуміння, власне, місцевих обмежень, конкурентних переваг місцевих територій вбачається неможливим виробити вдалу, дієву державну політику розвитку. З огляду на це, планування має відбуватися знизу: починати слід з передбачення саме місцевого соціально-економічного розвитку та його вимірювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню місцевого економічного розвитку посвячено останнім часом досить багато праць з огляду, в першу чергу, на децентралізацію управління, а також поступове запозичення закордонного досвіду на шляху інтеграції України до світового економічного простору. В країні реалізується проект «Місцевий економічний розвиток міст України», учасники якого ведуть активні дискусії з приводу актуальності проблеми, інструментарію; готуються аналітичні доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, що присвячені питанням стимулювання економічного зростання на місцевому рівні. Проте проблема вимагає свого подальшого дослідження, в першу чергу, саме інструментарію планування місцевого розвитку у контексті опрацювання та запровадження до умов господарювання України закордонного досвіду у цій сфері, і, особливо, щодо стратегічного планування, що зарекомендувало себе закордоном як дієвий плановий інструмент сучасних форм управління територіальним розвитком.

Формування цілі статті. Метою статті є з'ясування необхідності стратегічного партнерства трьох суб'єктів національної економіки щодо економічного зростання та підвищення добробуту населення скрізь призму категорії місцевий соціально-економічний розвиток та дослідження інструментарію місцевої співпраці на прикладі процесу стратегічного планування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка окремих адміністративно-територіальних одиниць країни розглядається як невід'ємна складова частина єдиного господарського комплексу країни та, водночас, як самостійна система, якій властиві певні цілі власного розвитку. За умов, коли ринкова економіка змінюється досить швидкими темпами, територіальні громади змушені постійно адаптуватися до мінливих умов сьогодення задля забезпечення економічного зростання, що реалізується у зростанні добробуту мешканців певної території. Зміцнення місцевої економіки, конкурентоспроможності територій, збільшення інвестицій та підвищення якості життя вимагає розуміння процесів місцевого економічного розвитку та вжиття стратегічних дій в умовах мінливої, та все більш конкурентоспроможної ринкової економіки. Зважаючи на конкурентні виклики нового століття та з огляду на позитивний досвід місцевого розвитку країн заходу, до планування майбутнього місцевого економічного розвитку слід підходити на засадах публічності, діалогу та погодження інтересів трьох суб'єктів національної економіки – «влади, бізнесу та громади». Саме такий підхід має лягти в основу модернізації економіки країни. Процес, у якому задіяні влада, неурядові організації, територіальна громада задля створення умов для економічного розвитку та сприяння зайнятості, власне, і характеризує категорія місцевий економічний розвиток.

На законодавчому рівні в країні відсутнє офіційне визначення категорії місцевий розвиток. Хоча, слід відмітити, що тлумачення дещо схожої категорії, проте не тотожної, а саме категорії «регіональний розвиток» було представлено у проекті Закону України «Про засади державної регіональної політики» (від 31.05.2010 року), де під регіональним розвитком малася на увазі «позитивна динаміка процесу соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших змін у відповідних регіонах як складова здійснення загальнодержавної стратегії розвитку країни відповідно до сформульованих цілей». Проте законопроект було відхилено [1]. Разом з тим, регіоном у більшості нормативно-правових актів в Україні, що стосуються регіонального розвитку, визнано АРК, області, м. Київ та Севастополь. Натомість, відповідно до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» прогнозно-програмно-планові документи можуть розроблятися для різних адміністративно-територіальних одиниць (областей, районів, міст, сіл, селищ). А, відповідно, і описати процес змін, які можуть відбутися на окреслених територіях після реалізації стратегій їх розвитку, здатна саме категорія місцевий розвиток.

У науковій літературі можна зустріти безліч визначень категорії місцевий економічний розвиток, які різняться між собою не суттєво, а навіть дещо доповнюють одна одну. Наприклад, за визначенням світового банку, місцевий економічний розвиток розглядається як процес, в якому громадськість, бізнес та партнери з неурядового сектору співпрацюють над створенням кращих умов

економічного зростання та підвищення зайнятості з метою покращення якості життя [2]. Подібна дефініція – це стратегічне партнерство місцевої влади, бізнесу та громади для заохочення інвестицій, залучення ресурсів, створення нових робочих місць. Дещо ширше визначення категорії пропонується в рамках реалізації проекту «Місцевий економічний розвиток міст України» – це процес під керівництвом місцевої влади, органів місцевого самоврядування або певної агенції, органу чи організації, асоціацій підприємств, організацій соціальної сфери, фінансових установ та ін., які діють від імені місцевої влади з метою забезпечення економічної спроможності територіальної громади міста, селища і села...» [3, С. 4]. У документах Програми ООН з населених пунктів (ООН-Хабітат) під місцевим економічним розвитком мається на увазі «процес співпраці місцевої громади з усіма секторами з метою стимулювання місцевої підприємницької ініціативи для забезпечення життєздатності та сталості місцевої економіки; це інструмент сприяння створенню нових робочих місць і покращенню якості життя всіх, у т. ч. бідних і маргінальних верств населення» [4].

Таким чином, як бачимо з наведених вище визначень, місцевий розвиток розглядається як процес зміцнення конкурентної позиції певної території, активізації її економічного зростання, підвищення добробуту та якості життя територіальної громади на основі стратегічного партнерства трьох суб'єктів національної економіки: влади, бізнесу, та громадянського суспільства. На цьому неодноразово наголошується під час наукових конференцій, форумів, круглих столів різного рівня, наприклад і в [5, С. 18]. Крім того, на наш погляд, оскільки категорія охоплює не лише економічну складову, а й соціальну, а також те, що значення та місце останньої складової посилюється, то краще вживати словосполучення місцевий соціально-економічний розвиток. Основною метою місцевого соціально-економічного розвитку визнається формування економічного потенціалу заселеної території для покращення економічного майбутнього та підвищення рівня життя її населення, а індикатором досягнення основної мети співпраці – зростання добробуту населення.

Світова практика вкладає в поняття місцевого соціально-економічного розвитку комплекс інтегрованих заходів, які спрямовані на створення, вдосконалення або реформування системи соціально-економічних зв'язків для забезпечення сталого розвитку економіки певної території. Успішність комплексу змін на місцевому рівні, за участі органів місцевого самоврядування, бізнесу, громади з метою поліпшення економічного стану та якості життя населення залежить від низки чинників, зокрема, наявності потужного місцевого лідера, партнерських відносин, творчості та інноваційності, сприятливого середовища, а також активності усіх членів територіальної громади. Таким чином, досить просте для розуміння, з точки зору свого визначення, поняття місцевого економічного розвитку на практиці перетворюється у процес, який досить складно реалізувати. Саме складність реалізації привертає увагу науковців до інструментарію місцевого соціально-економічного розвитку.

У щорічних матеріалах українського муніципального форуму, що присвячені проблематиці місцевого економічного розвитку до ключових його інструментів віднесено: стратегічне планування, заохочення приватних інвестицій, формування достатніх місцевих бюджетів, раціональне муніципальне управління, використання фінансових та нефінансових інструментів розвитку приватного сектору, маркетинг території, підтримка бізнесу і створення сприятливого бізнес клімату, підтримка недержавних організацій та агенцій економічного розвитку [6, С. 7]. При цьому наголос робиться на тому, що застосування на певних територіях комплексного підходу щодо вирішення проблем економічного розвитку та різноманітних інструментів обов'язково призведе до позитивного результату. У процесі реалізації інструментарію місцевого соціально-економічного розвитку акцент має бути спрямований на підвищення привабливості території (вдале чи, вірніше, зручне для бізнесу та мешканців території розташування об'єктів інфраструктури, гарантування безпеки та т.д.), що у кінцевому підсумку сприятиме залученню додаткових ресурсів як фінансових так людських.

Починається місцевий економічний розвиток з формування стратегій. Саме вони виступають найважливішим компонентом процесу планування розвитку будь-якої територіальної громади. В ідеалі

стратегії місцевого економічного розвитку, «повинні стати складовою частиною більш широкого стратегічного плану розвитку громади, з наголосом на зміцненні місцевої економіки» [3, С. 11]. Типові стратегічні плани місцевого соціально-економічного розвитку, як це видно на підставі узагальнення закордонного досвіду, опрацьовуються за результатами п'яти етапів стратегічного планування, але насправді вдало розроблені плани вимагають «гнучкого підходу», за якого окремі етапи можуть доповнювати традиційні та враховувати непередбачені умови і, як результат, стратегія має стати документом, який можливо змінити залежно від обставин. На першому етапі утворюється робоча група із зацікавлених сторін, до складу якої можуть увійти державні керівники, адміністратори, представники бізнесу, та суспільства. Другим кроком є визначення пріоритетів місцевої економіки на базі усестороннього її дослідження. Третій етап передбачає визначення конкретних стратегічних цілей, що є підставою подальшого опрацювання операційних цілей та плану дій. Завершальним кроком процесу стратегічного планування є реалізація стратегії та моніторинг успішності її виконання [7].

В рамках реалізації проекту USAID «Економічний розвиток міст» інструменти місцевого економічного розвитку представлені з урахуванням принципів POSDCORB такими групами: планувальні, організаційні, кадрові, директивні, координаційні, контрольні, бюджетні та комунікаційні [8, С. 88-113]. Розробка стратегічних планів увійшла до складу планувальних інструментів. Проте автори наголошують, і ми повністю розділяємо їх позицію, що наявність стратегії ще не є запорукою економічного розвитку. Щоб досягти гідного результату достатньо уваги слід приділяти саме її впровадженню. Саме з огляду на це, спираючись на закордонний досвід стратегічного планування, у стратегіях місцевого соціально-економічного розвитку мають бути прописані можливі інструменти їх реалізації. Які це власне інструменти, законодавство України з цього приводу пояснень не надає, оскільки у країні не регламентується процес формування стратегій місцевого розвитку. Про можливі механізми реалізації стратегічних планів мова йде лише у нормативно-правовому акті методологічного плану, що унормовує вимоги до розробки регіональних стратегій розвитку; заходи щодо реалізації стратегій регіонального розвитку представлені у розрізі нормативно-правового, організаційного, фінансово-економічного, інформаційного, кадрового та науково-проектного забезпечення [9]. Вітчизняні ж дослідники пропонують інструменти реалізації стратегії місцевого соціально-економічного розвитку розглядати у розрізі таких механізмів стимулювання місцевого розвитку: організаційно-управлінського, фінансово-бюджетного та інвестиційного, організаційно-економічного, інституційного [3, С.21-27].

Якщо поєднувати процес розробки стратегії та її реалізації, при цьому дотримуватися ідей консолідації зусиль трьох суб'єктів національної економіки, то увага концентрується на інститутах взаємодії урядових, бізнес структур та громадськості. Подібними структурами, що залучаються до процесу розвитку території в Україні є агенції регіонального розвитку, як своєрідні посередники між приватним та громадським сектором певної території з одного боку та намірами влади щодо соціально-економічного розвитку цієї території. Як інститути, що утворилися для взаємодії держави, бізнесу та погодження їх інтересів у сфері планування соціально-економічного розвитку територій, агенції мають виступати центрами прогнозування соціально-економічної ситуації в межах території, планування її соціально-економічного розвитку та ініціаторами проектів модернізації. Проте діяльність подібних інститутів вимагає більш детального аналізу за сферою їх діяльності, яка обов'язково має бути унормована на законодавчому рівні (нажаль, в Україні відсутній відповідний нормативно-правовий акт) з метою уникнення дублювання ними функцій інших інститутів. На підставі більш детального опрацювання закордонного досвіду функціонування подібних інституційних посередників, та з огляду на важливість місцевих конкурентних переваг у формуванні конкурентної позиції макрорівня, необхідно переглянути статус інституційних посередників: регіонального чи місцевого рівня. Наприклад, в Україні, за даними асоціації агентств регіонального розвитку налічується 43 агенції (замість 27, якщо керуватися тлумаченням регіону у законодавстві країни): має місце діяльність на території одного регіону декількох агентств регіонального розвитку, а це вже суперечить їх назві. Досвід Великобританії вказує на

необхідність делегування повноважень з регіонального рівня місцевому, як результат, на місце регіональних агент розвитку, яких у країні було 9, прийшли інші інституційні посередники – Місцеві економічні партнерства (local enterprise partnerships, скорочено – LEPs) [10], що були утворені у країні у 2011 році та яких станом на вересень 2012 року налічується близько 39 [11]. Особливої уваги заслуговує питання фінансування, організаційної структури та алгоритму роботи інституційних посередників. Питання залишається актуальним з огляду на те, що така позиція підтримується на державному рівні: про необхідність розвитку у країні партнерських відносин місцевої влади з бізнесом із питань стимулювання місцевої економічної ініціативи та реалізації стратегічних завдань соціально-економічної політики на місцевому рівні, йдеться і у Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України, що нещодавно було представлено для обговорення [12, С. 115]. Такий напрямок визнано одним із стратегічних пріоритетів держави на 2013-2014 роки.

Висновки. На підставі проведеного дослідження, слід зробити висновок, що результати зміцнення конкурентної позиції певної території, активізації її економічного зростання, підвищення добробуту та якості життя територіальної громади на основі стратегічного партнерства трьох суб'єктів національної економіки: влади, бізнесу, та громадянського суспільства знаходять своє відображення у категорії місцевий соціально-економічний розвиток. У витоках такого розвитку має стояти стратегічне планування соціально-економічного розвитку територій. З метою досягнення запланованих у стратегічних планах цілей, основну увагу слід приділяти їх впровадженню, детально прописувати інструментарій можливих механізмів стимулювання місцевого соціально-економічного розвитку. До процесу планування та реалізації місцевого розвитку мають бути залучені інституційні посередники, з метою уникнення недовіри до розроблених місцевих стратегій соціально-економічного розвитку.

Література

1. Про засади державної регіональної політики: проект Закону України від 31 травня 2010 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до проекту закону: <http://dbn.at.ua/publ/3-1-0-7>.
2. Local Economic Development. Primer A. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans / World Bank. – Washington, D.C., 2003.
3. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні / [С.О.Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір, В.І. Жук та ін.]; під ред. С.О. Білої. – К.: НІСД, 2013. – 54с.
4. Trousdale, William. Strategic Planning for Local Economic Development. The Manual. Volume I: Concepts & Process / UN-Habitat and Ecoplan International Inc., 2003.
5. Борода М. Тенденції фінансування місцевого економічного розвитку: децентралізація та партнерство / М. Борода // Місцевий економічний розвиток: підтримка та стимулювання місцевого розвитку в Україні. матеріали VIII Українського муніципального форуму від 12 липня 2012 року, м. Ялта. – 24 с.
6. Мід М. Значення місцевого економічного розвитку для територіальних громад / М. Мід // Місцевий економічний розвиток: основи та перспективи розвитку в Україні: матеріали VII Українського муніципального форуму від 1 липня 2011 року, м. Іллічівськ. – 24 с.
7. Robert Cuthbert Review of Local Economic Development, Jun 5, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voices.yahoo.com/local-economic-development-i-8553455.html>.
8. Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів: [Проект USAID: Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність]. – К, 2012. – 183 с.
9. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, затверджені Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 29 червня 2002 р. № 224. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME02121.html.
10. Supporting economic growth through local enterprise partnerships and enterprise zones [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/policies/supporting-economic-growth-through-local-enterprise-partnerships-and-enterprise-zones>.

11. Local enterprise partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Local_enterprise_partnership.
12. Про внутрішнє та зовнішнє середовище України у 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України – К.: НІСД, 2013. – 576 с.

References

1. Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky: proekt Zakonu Ukrainy vid 31 travnya 2010 roku. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do proektu zakonu: <http://dbn.at.ua/publ/3-1-0-7>.
2. Local Economic Development. Primer A. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans / World Bank. – Washington, D.C., 2003.
3. Stymulyuvannya ekonomichnoho zrostannya na mistsevomu rivni / [S.O.Bila, O.V. Shevchenko, M.O. Kushnir, V.I. Zhuk ta in.]; pid red. S.O. Biloyi. – K.: NISD, 2013. – 54s.
4. Trousdale, William. Strategic Planning for Local Economic Development. The Manual. Volume I: Concepts & Process / UN-Habitat and Ecoplan International Inc., 2003.
5. Boroda M. Tendentsiyi finansuvannya mistsevoho ekonomichnoho rozvytku: detsentralizatsiya ta partnerstvo / M. Boroda // Mistsevyy ekonomichnyy rozvytok: pidtrymka ta stymulyuvannya mistsevoho rozvytku v Ukraini. materialy VIII Ukrayins'koho munitsypal'noho forumu vid 12 lypnya 2012 roku, m. Yalta. – 24 s.
6. Mid M. Znachennya mistsevoho ekonomichnoho rozvytku dlya terytorial'nykh hromad / M. Mid // Mistsevyy ekonomichnyy rozvytok: osnovy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini: materialy VII Ukrayins'koho munitsypal'noho forumu vid 1 lypnya 2011 roku, m. Illichivs'k. – 24 s.
7. Robert Cuthbert Review of Local Economic Development, Jun 5, 2011 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://voices.yahoo.com/local-economic-development-i-8553455.html>.
8. Terytorial'nyy rozvytok v Ukraini: rozvytok ahlomeratsiy ta subrehioniv: [Proekt USAID: Lokal'ni investytsiyi ta natsional'na konkurentospromozhnist']. – K, 2012. – 183 s.
9. Metodychni rekomendatsiyi shchodo formuvannya rehional'nykh stratehiy rozvytku, zatverdzeni Nakazom Ministerstva ekonomiky ta z pytan' yevropeys'koyi intehratsiyi vid 29 chervnya 2002 r. № 224. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME02121.html.
10. Supporting economic growth through local enterprise partnerships and enterprise zones [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/policies/supporting-economic-growth-through-local-enterprise-partnerships-and-enterprise-zones>.
11. Local enterprise partnership [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://en.wikipedia.org/wiki/Local_enterprise_partnership.
12. Pro vnutrishnye ta zovnishnye seredovyshche Ukrainy u 2013 rotsi: Shchorichne Poslannya Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoyi Rady Ukrainy – K.: NISD, 2013. – 576 s.

Рецензент: д.е.н., проф., професор кафедри економіки та управлінням національним господарством Одеського національного економічного університету Уманець Т.В.